

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА
ДЕРЖАВА”
(для спеціалістів)

МАУП

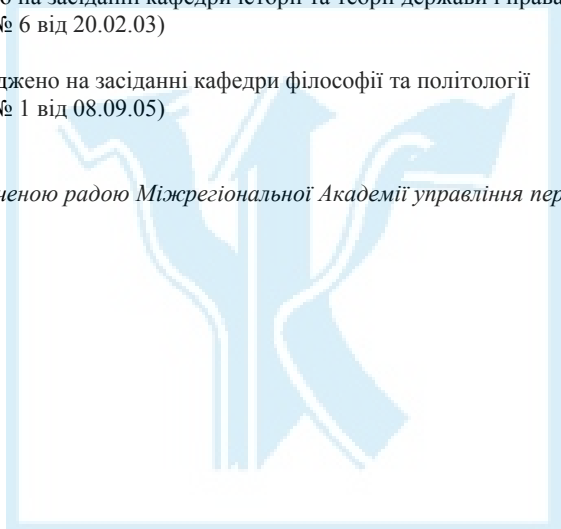
Київ 2005

Підготовлено кандидатом юридичних наук *К. Г. Волинкою*

Затверджено на засіданні кафедри історії та теорії держави і права
(протокол № 6 від 20.02.03)

Перезатверджено на засіданні кафедри філософії та політології
(протокол № 1 від 08.09.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Волинка К. Г. Навчальна програма дисципліни “Соціально-правова держава” (для спеціалістів). — К.: МАУП, 2005. — 12 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціально-правова держава”, питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Соціально-правова держава” вивчає загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування соціально-правової держави, розкриває її основні змістовні характеристики, досліджує її правознавчі та політологічні аспекти. Навчальним курсом передбачено ознайомлення студентів з ідейними витоками концепції соціально-правової держави, які містяться у працях вітчизняних і зарубіжних науковців починаючи з античних часів і до наших днів. Провідними ідеологічними засадами у вивченні соціально-правової державності є ідеї пріоритетності прав та свобод людини і громадянина, панування права і верховенства правового закону, демократії, законності, поділу влади, соціально орієнтованої ринкової економіки, вільного громадянського суспільства, оптимального співвідношення економічної доцільності та соціальної справедливості.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН вивчення дисципліни “СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ДЕРЖАВА”

№ п/п	Назва теми
1	Еволюція ідейних засад соціально-правової держави
2	Основні характеристики правової держави
3	Причини і умови формування соціально орієнтованої держави
4	Співвідношення громадянського суспільства і соціально-правової держави
5	Розвиток соціально-правової держави в сучасній Україні

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ДЕРЖАВА”

Тема 1. Еволюція ідейних засад соціально-правової держави

Зародження ідей правової державності в античній політико-правовій думці. Ідеї Солона, Піфагора, Геракліта, Демокрита, Сократа, Платона, Аристотеля і Полібія про справедливий устрій держави.

Політико-правові ідеї римських юристів: Ульпіана, Цельса, Цицерона та Сенеки.

Політико-правові ідеї Фоми Аквінського і Марсилія Падуанського.

Розвиток ідей правової держави в епоху буржуазно-демократичних революцій. Ідея категоричного імперативу І. Канта та її реалізація у сфері державності. Єдність права і держави у філософії права Гегеля.

Теоретичне обґрунтування концепції правової держави (Rechtsstaat) в ідеях К. Велькера, Р. фон Моля, І. фон Аретина та ін.

Ідеї правової держави у вітчизняній політико-правовій думці (О. Радишев, П. Новгородцев, М. Ковальський, Б. Кістяківський, В. Гессен, С. Котляревський, Б. Чичерін, В. Соловйов, М. Бердяєв та ін.).

Позитивістська концепція правової держави Д. Дайсі, Г. Еллінека, Р. Йеринга, М. Коркунова, Г. Кельзена.

Виникнення і розвиток концепції соціальної держави.

Література [3– 5; 7; 9; 15; 17; 18; 23; 29; 30; 32–35; 37; 45; 47; 48; 50; 51; 56; 62; 64; 66; 70]

Тема 2. Основні характеристики правової держави

Право як засіб обмеження державного всевладдя і підпорядкування держави потребам та інтересам суспільства в цілому. Право як загальна міра соціальної свободи, формальної рівності і справедливості. Панування права в суспільстві як умова всебічного розвитку і забезпечення самоцінності кожної особистості.

Принцип верховенства правового закону як вимога єдності права і закону. Принцип зв'язаності держави правами і свободами людини і громадянина та їх пріоритетність. Взаємна відповідальність держави і

особи. Права людини як критерій цивілізованості держави і суспільства. Поняття і еволюція прав людини. Правовий статус особи. Поняття гарантій прав і свобод особи та їх класифікація. Загальносоціальні умови забезпечення прав і свобод особи як сукупність соціально-економічних, політичних, культурних та інших чинників їх практичної реалізації.

Поділ владних повноважень як форма правової організації держави. Співвідношення принципів єдності і поділу влади на три гілки.

Література [1–3; 8–11; 13; 16; 19; 20; 21; 26–28; 31; 38–41; 43; 46–49; 53–56; 58; 61–63; 67]

Тема 3. Причини і умови формування соціально орієнтованої держави

Історія виникнення і розвитку ідей соціальної держави. Проблеми співвідношення вільної ринкової економіки з соціальною спрямованістю державної політики. Основні напрями функціонування соціальної держави. Юридичне закріплення основних характеристик соціальної держави в Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права. Соціальна держава як передумова забезпечення повноцінного захисту та реалізації всього комплексу прав і свобод людини і громадянина. Співвідношення принципів правової і соціальної державності в сучасних умовах. Проблеми формування соціально-правової держави.

Література [10; 11; 21; 28; 37; 40; 55; 58–61; 65; 70]

Тема 4. Співвідношення громадянського суспільства і соціально-правової держави

Поняття громадянського суспільства. Основні характеристики громадянського суспільства. Структура громадянського суспільства. Роль громадянського суспільства у правотворчості і правореалізації.

Роль громадянського суспільства як соціального джерела природних невід’ємних прав людини у формуванні правової держави, забезпеченні прав і свобод людини і громадянина. Громадянське суспільство як середовище становлення соціально орієнтованої держави.

Конституційні засади формування громадянського суспільства в Україні. Основні тенденції становлення і розвитку громадянського суспільства в Україні.

Література [5; 9; 13; 14; 21; 22; 36; 41; 47; 48; 56; 58; 60; 69]

Тема 5. Розвиток соціально-правової держави в сучасній Україні

Призначення соціально-правової держави. Проблеми впровадження в дійсність принципів панування права і верховенства правового закону в Україні. Проблеми реалізації принципу поділу влади. Проблеми впровадження принципу зв'язаності держави правами і свободами особи. Проблеми створення соціально орієнтованої ринкової економіки та дієвої системи соціального забезпечення громадян, всебічного гарантування прав і свобод людини і громадянина, гарантованого державою достатнього життєвого рівня.

Необхідність впровадження комплексу заходів правового, соціально-економічного, політичного, організаційного і виховного характеру, спрямованих на реалізацію принципів соціально-правової держави.

Література [12; 16; 19; 20; 22; 25–28; 35; 38; 40; 41; 48; 49; 53; 56; 59–61; 65; 68; 69]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Ідеї правової державності в античній політико-правовій думці.
2. Політико-правові ідеї римських юристів щодо правової держави.
3. Ідеї мислителів середньовіччя про правову державу.
4. Розвиток ідей правової держави в епоху буржуазно-демократичних революцій.
5. Теоретичне обґрунтування концепції правової держави (Rechtsstaat).
6. Ідеї правової держави у вітчизняній політико-правовій думці.
7. Позитивістська концепція правової держави.
8. Виникнення і розвиток ідей соціальної держави.
9. Принцип панування права та його зміст.
10. Право як засіб обмеження державного всевладдя.
11. Право як загальна міра соціальної свободи, формальної рівності і справедливості.
12. Методологічні проблеми співвідношення права і закону.
13. Принцип верховенства правового закону.
14. Основні критерії правового характеру закону.
15. Законність і конституційність як режим соціально-правової держави.
16. Принцип зв'язаності держави правами і свободами людини і громадянина.
17. Взаємна відповідальність держави і особи.
18. Поняття і еволюція прав людини.

19. Правовий статус особи.
20. Класифікація прав і свобод людини.
21. Поняття і призначення забезпечення прав і свобод особи.
22. Поняття гарантій прав і свобод особи та їх класифікація.
23. Загальносоціальні умови забезпечення прав і свобод особи.
24. Співвідношення правового і фактичного статусу особи в суспільстві.
25. Поділ владних повноважень як форма правової організації держави.
26. Поділ владних повноважень як засіб обмеження держави і контролю над владою.
27. Поділ владних повноважень як гарантія прав і свобод особистості.
28. Розвиток концепції поділу влади.
29. Співвідношення принципів єдності і поділу влади на три гілки.
30. Механізм стримувань і противаг як організаційна передумова поділу влади.
31. Законодавча гілка влади та її місце в системі поділу влади.
32. Реалізація принципу поділу влади у сфері виконавчої гілки влади.
33. Незалежна судова гілка влади як гарант законності.
34. Роль Конституційного Суду в механізмі правової соціальної держави.
35. Статус президента в механізмі поділу влади.
36. Співвідношення “горизонтального” і “вертикального” поділу влади.
37. Проблеми і перспективи реалізації принципу поділу влади в сучасній Україні.
38. Поняття громадянського суспільства.
39. Співвідношення громадянського суспільства з державою.
40. Громадянське суспільство як передумова соціально-правової держави.
41. Основні характеристики громадянського суспільства.
42. Роль громадянського суспільства в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина.
43. Структура громадянського суспільства.
44. Конституційні засади формування громадянського суспільства в Україні.
45. Основні тенденції становлення і розвитку громадянського суспільства в Україні.
46. Поняття соціальної держави та її ознаки.
47. Проблеми співвідношення вільної ринкової економіки з соціальною спрямованістю державної політики.

48. Основні напрями функціонування соціальної держави.
49. Юридичне закріплення основних характеристик соціальної держави в Загальній декларації прав людини.
50. Юридичне закріплення основних характеристик соціальної держави в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права.
51. Соціальна держава як передумова забезпечення повноцінного захисту та реалізації всього комплексу прав і свобод.
52. Співвідношення принципів правової і соціальної державності в сучасних умовах.
53. Конституційне закріплення основних характеристик соціально-правової держави в Україні.
54. Проблеми впровадження в дійсність принципів панування права і верховенства правового закону в Україні.
55. Проблеми впровадження принципу зв'язаності держави правами і свободами особи.
56. Проблеми створення соціально орієнтованої ринкової економіки та дієвої системи соціального забезпечення громадян.
57. Шляхи та напрями реалізації принципів соціально-правової держави.
58. Система юридичних заходів із впровадження принципів соціально-правової держави.
59. Система соціально-економічних заходів із впровадження принципів соціально-правової держави.
60. Організаційні і виховні заходи, спрямовані на реалізацію концепції соціально-правової держави.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аграновская Е. В.* Правовая культура и обеспечение прав личности. — М., 1988.
2. *Алексеев С. С.* Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования. — М., 1999.
3. *Алексеев С. С.* Философия права. — М., 1998.
4. *Антологія української юридичної думки.* — К., 2002.
5. *Арато А.* Концепция гражданского общества: восхождение, упадок и воссоздание — направления для дальнейших исследований // *Полис.* — 1995. — № 3.
6. *Аристотель.* Афинская полития. — М., 1937.
7. *Аристотель.* Политика // *Соч.* — М., 1988. — Т. 4.

8. *Бережнов А. Г.* Права личности: некоторые вопросы теории. — М., 1991.
9. *Венгеров А. Б.* Теория государства и права. — М., 2000.
10. *Воеводин Л. Д.* Юридический статус личности в России. — М., 1997.
11. *Всеобщая декларация прав человека как международный стандарт правового положения личности в Украине.* — Луганск, 1999.
12. *Гавриленко Г.* Правова держава і правова культура // *Право України.* — 1993. — № 1.
13. *Гаджиев К. С.* Введение в политическую науку. — М., 1997.
14. *Гаджиев К. С.* Гражданское общество и правовое государство // *МЭиМО.* — 1991. — № 9.
15. *Гегель Г.* Философия права. — М.: Мысль, 1990. — 524 с.
16. *Гладун З.* Право людини на життя і проблеми його юридичного забезпечення в Україні // *Укр. часопис прав людини.* — 1994. — № 1. — С. 7–54.
17. *Гоббс Т.* Левиафан или материя, форма и власть. — М., 1936.
18. *Гоббс Т.* О гражданине // *Избр. философ. произвед.:* В 2 т. — М., 1960.
19. *Головченко В.* Конституційні гарантії прав людини і громадянина // *Юрид. вісн. України.* — 1997. — № 27.
20. *Головченко В.* Соціально-правова сутність конституційних прав і свобод людини і громадянина // *Юрид. вісн. України.* — 1997. — 6–12 березня. — С. 24–26.
21. *Государственное право Германии.* — М., 1994.
22. *Громадянське суспільство в Україні: Проблеми становлення.* — К., 1997.
23. *Гумплович Л.* Общее учение о государстве. — СПб., 1910.
24. *Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е.* Європейське право у галузі прав людини: Джерела і практика застосування. — К., 1997.
25. *Димитров Ю.* Правова держава: перспектива чи сьогоднішній день? // *Право України.* — 1995. — № 5–6.
26. *Дмитриев Ю., Черемных Г.* Судебная власть в механизме разделения властей и защите прав и свобод человека // *Государство и право.* — 1997. — № 8. — С. 44–50.
27. *Жуйков В. М.* Права человека и власть закона: Вопросы судебной защиты. — М., 1995.
28. *Засць А. П.* Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. — К., 1999.

29. *История политических и правовых учений* / Под ред. В. С. Нерсесянца. — М., 1995.
30. *Кант И.* К вечному миру. — М., 1989.
31. *Карташкин В. А.* Права человека в международном и внутригосударственном праве. — М., 1995.
32. *Кельзен Г.* Общее учение о праве. — Вена, 1967.
33. *Кистяковский Б.* Государство правовое и социалистическое // *Вопр. философии.* — 1990. — № 6. — С. 139–145.
34. *Кистяковский Б. А.* Социальные науки и право. — М., 1916.
35. *Коваленко А. И.* Правовое государство: концепции и реальность. — М., 1993.
36. *Ковальчук Т. І.* Громадянське суспільство: поняття в аспекті історико-правової традиції // *Правова держава.* — К.: Ін-т держави і права АН України, 1994. — Вип. 5.
37. *Козлихин И. Ю.* Идея правового государства: История и современность. — СПб., 1993.
38. *Колодій А. М.* Принципи права України. — К., 1998.
39. *Конституція України.* — К., 1996.
40. *Коментар до Конституції України* / В. Б. Авер'янов, В. Ф. Бойко та ін. — К., 1998.
41. *Копейчиков В. В.* Державна влада і питання формування громадянського суспільства в Україні // *Правова держава.* — 1995. — Вип. 6.
42. *Лазарев Б. М.* Что такое правовое государство? — М., 1990.
43. *Международная защита прав человека: Документы и комментарии.* — Харьков, 1998.
44. *Міжнародна Хартія прав людини: Зб. документів.* — К.: Наук. думка, 1991. — 48 с.
45. *Нерсесянц В. С.* История идей правовой государственности. — М.: РАН, 1993.
46. *Нерсесянц В. С.* Система юридических гарантий прав и свобод граждан // *Социалистическое правовое государство: концепция и пути реализации* / Отв. ред. В. С. Нерсесянц. — М., 1990.
47. *Нерсесянц В. С.* Философия права. — М.: ИНФРА-М-Норма, 1997.
48. *Общая теория государства и права: Академ. курс: В 2 т.* / Под ред. М. Н. Марченко. — М., 1998.
49. *Общая теория права и государства* / Под ред. В. В. Лазарева. — М., 2000.
50. *Омельченко О. Л.* Идея правового государства: истоки, перспективы, причины. — М., 1994.

51. *Платон*. Государство // Соч. — М., 1972. — Т. 3, ч. 1.
52. *Погорілко В.* Загальна декларація прав людини — одна з найважливіших загальнолюдських цінностей ХХ століття // Право України. — 1999. — № 4. — С. 7–9.
53. *Права людини і громадянина: Проблеми реалізації в Україні.* — К., 1998.
54. *Права людини: Основні міжнародно-правові документи.* — К., 1989.
55. *Права человека / Отв. ред. Е. А. Лукашева.* — М., 1999.
56. *Проблемы общей теории права и государства / Под ред. В. С. Нерсисянца.* — М., 2001.
57. *Савенко М.* Забезпечення прав і свобод людини і громадянина та їх захист органами конституційної юрисдикції // Право України. — 1999. — № 2. — С. 3–9.
58. *Скакун О. Ф.* Теория государства и права. — Харьков, 2000.
59. *Скрипнюк О. В.* Соціально-правова держава. — К., 2001.
60. *Скрипнюк О. В.* Теоретико-методологічні засади формування та розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні. — К., 1995.
61. *Социальное государство и защита прав человека / Отв. ред. Е. А. Лукашева.* — М.: РАН, 1994.
62. *Теория государства и права / Под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова.* — М., 1998.
63. *Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько.* — М., 2001.
64. *Тимошенко В. І.* Правова держава (теоретико-історичне дослідження). — К., 1994.
65. *Хайек Ф. А.* Право, законодавство та свобода. Нове викладення широкіх принципів справедливості та політичної економії: У 3 т. — К.: Сфера, 1999.
66. *Цицерон*. Диалоги о государстве и законах. — М., 1966.
67. *Чверткин М. И.* Право на защиту: Процессуальный порядок реализации. — Луганск: Ред.-издат. отдел ЛИВД МВД Украины, 1998.
68. *Четвернин В. А.* Демократическое конституционное государство. — М., 1993.
69. *Щедрова Г. П.* Громадянське суспільство, права держава і політична свідомість громадян. — К., 1994.
70. *Эволюция теории и практики “государства благосостояния” в 80-е годы / Ред.-сост. В. С. Ажаева; Отв. ред. О. В. Сальков.* — М.: ИНИОН, 1991.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Соціально-правова держава”	3
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціально-правова держава”	4
Питання для самоконтролю	6
Список рекомендованої літератури	8

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп’ютерна верстка

Н. В. Медведєва
С. Г. Рогузко
Т. Г. Замура

МАУП

Зам. № ВКЦ-1378

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП